הרב יהודה זולדן, באר יהודה – ראש השנה, עמ' 492-508

שיעור כט

ברכת שהחיינו בראש השנה – בקידוש ובתקיעת שופר

(ראש השנה כט ע"א; ראש השנה יב ע"ב בדפי הרי"ף)

הקדמה
א. ברכת שהחיינו בקידוש
1. ברכת שהחיינו בחגים וביום הראשון של ראש השנה
2. ברכת שהחיינו בליל היום השני של ראש השנה
ב. ברכת שהחיינו על תקיעת שופר
1. ברכת שהחיינו על מצוות
2. רמב"ם, טור ושולחן ערוך: מברכים ביום הראשון ולא ביום השני
3. רמ"א: מברכים ביום הראשון וביום השני
סיכום

הקדמה

ביום הראשון של ראש השנה מברכים ברכת שהחיינו בקידוש ובעת תקיעת שופר, ויש הנוהגים לברך ברכות אלו גם ביום השני. הרי"ף ובעקבותיו הרא"ש עסקו בסוגיה זו בסוף מסכת ראש השנה. הדיון בגמרא בנוגע לברכת שהחיינו בראש השנה מופיע בתלמודים (ירושלמי פסחים י, ה; בבלי עירובין מ ע"ב).

נעיין תחילה בסוגיות הגמרא ולאחר מכן בדברי הראשונים, ובעיקר בדברי הרמב"ם, הטור, השולחן ערוך והרמ"א.

א. ברכת שהחיינו בקידוש

1. ברכת שהחיינו בחגים וביום הראשון של ראש השנה

בירושלמי (פסחים י, ה) נאמר:

> תניא: אין אומרים זמן אלא בשלש רגלים בלבד.
> אמר רבי מנא: מתניתא אמרה כן: "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" (דברים טז, טז).
> תני: כל שכתב "מקרא קודש" צריך להזכיר בו זמן.
> אמר רבי תנחומא: ויאות. מי שראה תאינה בכורה, שמא אינו צריך להזכיר זמן?

בברייתא אחת נאמר שמברכים שהחיינו רק בשלושת הרגלים, ורבי מנא גיבה זאת בברייתא נוספת שבה נזכרו הרגלים בשמותיהם על פי לשון הפסוק. מנגד, בברייתא אחרת נאמר שמברכים שהחיינו בכל מועד שנאמר עליו "מקרא קדש". על כל המועדים נאמר בתורה "מקרא קדש": היום הראשון של פסח (ויקרא כג, ז), היום השביעי של פסח (שם ח), שבועות (שם כא), ראש השנה (שם כד), יום הכיפורים (שם כז), החג הראשון של סוכות (שם לה) ושמיני עצרת (שם לו). רבי תנחומא אמר "ויאות", ואף גיבה זאת בהלכה אחרת שמי שראה תאנה בכורה מברך שהחיינו, ובוודאי כך גם במועד שנצטווינו עליו מן התורה שבא פעם בשנה שצריך לברך.

על פי הירושלמי יש מחלוקת בין ברייתות אם אומרים שהחיינו רק בשלושת הרגלים או גם בראש השנה ויום הכיפורים, וגם אמוראים – רבי מנא ורבי תנחומא – חלקו באותה המחלוקת.

בגמרא בבבלי (עירובין מ ע"ב) דנו אמוראים אחרים בנוגע לברכת שהחיינו בראש השנה וביום הכיפורים:

ואמר רבה: כי הוינא בי רב הונא, איבעיא לן:

מהו לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים? כיון דמזמן לזמן אתי אמרינן, או דילמא: כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן? לא הוה בידיה.

כי אתאי בי רב יהודה, אמר: אנא אקרא חדתא נמי אמינא זמן.[1]

אמר ליה: רשות לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי חובה, מאי?

אמר ליה: רב ושמואל דאמרי תרווייהו: אין אומר זמן אלא בשלש רגלים.

מיתיבי:

"תן חלק לשבעה וגם לשמונה" (קהלת יא, ב).

רבי אליעזר אומר: שבעה – אלו שבעה ימי בראשית, שמונה – אלו שמונה ימי מילה.

רבי יהושע אומר: שבעה – אלו שבעה ימי פסח, שמונה – אלו שמונה ימי החג. וכשהוא אומר "וגם" – לרבות עצרת וראש השנה ויום הכפורים.

מאי לאו לזמן? – לא, לברכה. הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך לזמן – זמן כל שבעה מי איכא? הא לא קשיא, דאי לא מברך האידנא – מברך למחר וליום אוחרא.

מכל מקום בעינן כוס? לימא מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן: זמן אומרו אפילו בשוק. הא לא קשיא – דאיקלע ליה כוס. התינח עצרת וראש השנה, יום הכפורים היכי עביד? אי מברך עליה ושתי ליה – כיון ליה, ואסר ליה.

מאי הוי עלה? שדרוה רבנן לרב יימר סבא קמיה דרב חסדא במעלי יומא דריש שתא, אמרו ליה: זיל חזי היכי עביד עובדא, תא אימא לן. כי חזייה אמר ליה: דלויה לרטיבה, רפסא ליה בדוכתיה. אייתו ליה כסא דחמרא, קדיש ואמר זמן.

והלכתא: אומר זמן בראש השנה וביום הכפורים. והלכתא: זמן אומרו אפילו בשוק.

אמוראים התלבטו אם מברכים שהחיינו בראש השנה וביום הכיפורים. מחד גיסא, אלה מועדים הבאים מזמן לזמן – פעם בשנה, מאידך גיסא הם אינם משלושת הרגלים. העמדה שמברכים שהחיינו רק על שלושת הרגלים, דומה לדברי הברייתא שנזכרה בירושלמי שאותה גיבה רבי מנא. רב הונא לא ידע להשיב אם מברכים שהחיינו בראש השנה וביום הכיפורים, ומכאן שבימיו לא הייתה מסורת ברורה בדין זה. רב יהודה השיב שהוא מברך שהחיינו על פרי חדש – דלעת חדשה, וזו הכרעה כמו הצד הראשון של ההתלבטות: "דמזמן לזמן אתי – אמרינן". תשובת רב יהודה מזכירה את דברי רבי תנחומא בירושלמי. על כך טען נגדו רב הונא שברכה על פרי חדש היא רשות, בעוד השאלה היא אם חובה לברך שהחיינו בראש השנה וביום הכיפורים.

---

1 רש"י (עירובין מ ע"ב ד"ה אקרא) פירש את דברי רב יהודה: "כשאני רואה דלעת חדשה משנה לשנה אמינא זמן". גם רבי תנחומא (ירושלמי פסחים י, ה) אמר שמי שרואה תאנה חדשה מברך. הברכה היא על הראייה של הפרי החדש אך התוספות (ברכות נט ע"ב ד"ה התם) כתבו: "כל פרי חדש כשאכלו מברך שהחיינו, כדאמרינן (עירובין דף מ:)". הרא"ש (עירובין ג, י) ציין לפירוש רש"י, אך כתב: "ונהגו העולם לקבוע הברכה בשעה שאוכל ממין חדש". אמנם גם הרא"ש עצמו (ראש השנה ד, יד) הציע כפשרה בליל ב' של ראש השנה: "וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנו לפניו ויברך שהחיינו ויהיה דעתו על הפרי ויצא ידי ספק" [נזכיר דבריו אלו בהמשך]. הרשב"א (שו"ת, א, סי' רנא) כתב שהברכה "משעת ראיה, שהרי אינו מברך בזה אלא על שהגיע לאותו זמן, ולא מפני שהוא שלו כבונה בית וקונה כלים חדשים". הרב יחיאל מיכל אפשטיין (ערוך השולחן, או"ח סי' רכה, ז) הסביר מדוע בתחילה בירכו שהחיינו כשראו פרי חדש, ואחר כך נהגו לברך שהחיינו כשאוכלים פרי חדש: "בדורות הראשונים שהיו תמימי דרך ושמחו בראית פרי חדש ונתנו בליבם תודה לה' על טובו וחסדו לכל העולם, ולכן היו יכולים לברך על הראיה. מה שאין כן אנחנו אין השמחה ניכרת אצלנו אלא בשעת הנאת הגוף בעת האכילה, ולכן אי אפשר לנו לברך על הראיה". מענין לציין שבנוגע לאכילת פירות בליל ראש השנה נאמר בגמרא (הוריות יב ע"א): "יהא רגיל **למיחזי** בריש שתא קרא ורוביא, כרתי וסילקא ותמרי", ובסוגיה המקבילה בגמרא (כריתות ו ע"א) נאמר: "יהא רגיל איניש **למיכל** ריש שתא קרא ורוביא, כרתי, סילקא ותמרי".

רב יהודה השיב שרב ושמואל אמרו שאין מברכים שהחיינו בראש השנה, כי מברכים שהחיינו רק בשלושת הרגלים. עמדה זו תואמת לברייתא בירושלמי ולדברי רבי מנא שם.

הגמרא ניסתה להוכיח מדברי רבי יהושע במדרש אגדה (קהלת רבה יא, א) שיש לברך שהחיינו על ראש השנה ויום הכיפורים, אך ההוכחה לא הייתה מספיקה. בגמרא לא הייתה הכרעה ברורה, והגמרא שאלה: "מאי הוי עלה?" ומסופר בגמרא שחכמים שלחו את רב יימר סבא לרב חסדא, שראה שרב חסדא בירך שהחיינו על כוס יין בערב ראש השנה, אך לא נאמר מה הנימוק. בסוף הסוגיה נאמר: "הלכתא: אומר זמן בראש השנה וביום הכפורים. והלכתא: זמן אומרו אפילו בשוק".

על פי דברי הגמרא הללו מוסכם שבשלושת הרגלים אומרים שהחיינו, ואמוראים חלקו בנוגע לאמירת שהחיינו בראש השנה וביום הכיפורים. רב ושמואל אמרו שמברכים שהחיינו רק בשלושת הרגלים, ומדברי רב יהודה משמע שמברכים שהחיינו גם בראש השנה וביום הכיפורים והברכה היא רשות. רב חסדא בירך שהחיינו בראש השנה. הלכה למעשה נפסק שמברכים שהחיינו בראש השנה וביום הכיפורים.

בנוגע לשמיני עצרת דנו אמוראים (סוכה מז ע"א – מח ע"א) אם מברכים שהחיינו:

> אמר רבי יוחנן: אומרים זמן בשמיני של חג, ואין אומרים זמן בשביעי של פסח...
> רב נחמן אמר: אומרים זמן בשמיני של חג, ורב ששת אמר: אין אומרים זמן בשמיני של חג.
> והלכתא: אומרים זמן בשמיני של חג.
> תניא כוותיה דרב נחמן: שמיני עצרת רגל בפני עצמו... זמן בפני עצמו.

כמו כן בגמרא (פסחים קב ע"ב) אמר רב שביום טוב שחל במוצאי שבת מברכים: יקנ"ה – יין, קידוש, נר הבדלה. על כך אמרו בגמרא: "מדלא אמר זמן – מכלל דבשביעי של פסח עסקינן". מכאן שגם רב סבר שאין מברכים שהחיינו בשביעי של פסח.

נראה שאמוראים אלו לא סברו כמו הברייתא האומרת שבכל מועד שנאמר בה "מקרא קדש" מברכים שהחיינו. לפיהם העיקרון הקובע שמברכים שהחיינו על היום הוא שמדובר על "רגל בפני עצמו". לפי כלל זה בכל שלושת הרגלים למעט שביעי של פסח, וכן בראש השנה ויום הכיפורים, יש לברך שהחיינו.

2. ברכת שהחיינו בליל היום השני של ראש השנה

האם מברכים שהחיינו גם בליל היום השני של ראש השנה? הרמב"ם (הל' שבת כט, כג) כתב:

> כל לילי יום טוב ובליל יום הכפורים אומרים שהחיינו, ובשביעי של פסח אין מברכין שהחיינו מפני שאינו רגל בפני עצמו, וכבר בירך על הזמן בתחלת הפסח.

"כל לילי יום טוב" – כולל גם לילות ראש השנה. הרב וידל די טולושא (מגיד משנה שם) כתב שמקור דברי הרמב"ם הוא דברי רבי יוחנן בגמרא (סוכה שם). כמו כן גם בגמרא (פסחים קב ע"ב) נאמר: "מדלא אמר זמן – מכלל דבשביעי של פסח עסקינן". בנוגע לראש השנה הרמב"ם לא פירט. נראה שלפיו בשני הלילות מברכים שהחיינו, שהרי אם בלילה השני אין מברכים, היה הרמב"ם בוודאי כותב זאת כפי שכתב בנוגע לליל שביעי של פסח. כמו כן אם מברכים ביום הכיפורים, בוודאי מברכים גם בראש השנה, מאחר שהדיון בגמרא (עירובין מ ע"ב) היה על ראש השנה ויום הכיפורים. הרב מאיר הכהן מרוטנבורג (הגהות מיימוניות, רמב"ם שם אות ז) כתב: "והנה לא הוציא יום טוב שני של ראש השנה מן הכלל", ובהמשך דבריו שם הוא ציין לדברי ראשונים נוספים מאשכנז שדנו אם מברכים שהחיינו ביום השני.[2] כך השיב הרמב"ם (שו"ת הרמב"ם, סי' קיג) לשאלה אם מברכים שהחיינו בליל יום טוב שני של גלויות:

---

2 הרב מאיר הכהן מרוטנבורג, מחבר הגהות מיימוניות, הוא תלמידו ובן דורו של הרב מאיר בן ברוך מרוטנבורג, המהר"ם מרוטנבורג. הוא ציין את דבריהם של רבני אשכנז ובעלי התוספות על הלכות הרמב"ם. לעיתים הוא מזכיר גם את רבו המהר"ם מרוטנבורג.

כל לילה יברך שהחיינו בליל ראשון ושני, אפילו בשני ימים טובים של ראש השנה, וכך היו עושים כל חכמי המערב. וכתב משה.

"כל לילה... ראשון ושני" – הכוונה ליום טוב שני של גלויות, ועל היום השני של ראש השנה כתב הרמב"ם באופן ברור שמברכים. הרמב"ם לא נימק בתשובה מדוע כך הדין. על פי הסברו של הרמב"ם בנוגע לשביעי של פסח, נראה להסביר שמאחר שחכמים קבעו לעשות שני ימים ראש השנה, כל יום הוא רגל בפני עצמו, ועל כן יש לברך בכל לילה.[3]

הרא"ש (ראש השנה ד, יד [ובניסוח שונה מעט בדברי בנו, רבנו יעקב, טור אורח חיים סי' תר]) כתב:

ולענין זמן בליל שני, כתב רש"י בתשובה [מחזור ויטרי סי' שכ]: "רבותינו אמרו שאין אומרים אלא ביום ראשון לפי שהן קדושה אחת ו'כיומא אריכתא' דמי. מה שאין כן בשני ימים טובים של גליות שהן משום ספק ושתי קדושות הם ואומר זמן בשניהם. אבל אני אומר שצריך לומר בו זמן, וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי, ואין חילוק בין יום טוב של ראש השנה לשאר ימים טובים של גליות אלא לענין ביצה ומחובר אסור את של זה בזה [ביצה ד ע"ב]. וטעמא משום דאף בזמן בית דין פעמים שהיו עושין שניהם יום טוב אף על פי שלא היה שם ספק דיום שני היה עיקר יום טוב והיו גומרים יום ראשון בקדושה כדי שלא יזלזלו לשנה הבאה. אבל לענין זמן, ממה נפשך: אי ספיקא הוא – אומר, ואי אמנהגא דבית דין סמכינן 'שהיום נוהגים קודש ולמחר קודש' (ע"פ ראש השנה ל ע"ב) אומר זמן, דהא מיום שני היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ראש השנה, וצריך לומר בו זמן, וכן הלכה". ע"כ.

וכ"כ רשב"ם בשם רש"י זקנו (שו"ת רש"י סי' קטז) וכן מסתבר טעמא. הלכך י"ל זמן גם ביום שני.

והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני לא בקדוש ולא בשופר. וכן כתב רבינו יצחק בר יהודה.

ובעל העיטור [הל' שופר דף קד ע"ג-ע"ד] כתב כרש"י. וכן השיב רבינו משולם בר קלונימוס ז"ל.

וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנו לפניו ויברך שהחיינו ויהיה דעתו על הפרי ויצא ידי ספק, וכן היה אומר רבינו מאיר ז"ל.

דעת רבותיו של רש"י שאין מברכים שהחיינו בקידוש יום השני כי שני ימי ראש השנה הם "יומא אריכתא" ואין צורך לברך פעמיים. אך רש"י עצמו כתב שיש לברך שהחיינו בקידוש ביום השני "ממה נפשך": אם עושים את היום השני מספק – צריך לברך, ואם עושים את היום השני בשל תקנת חכמים ששני הימים הם קודש, אזי עיקר ראש השנה הוא היום השני וממנו מונים את המועדות של תשרי, ולכן יש לברך שהחיינו גם כן.

הרב יואל סירקס, בית חדש (ב"ח, אורח חיים סי' תר), הסביר את דברי הרא"ש:

ואם נאמר דאמנהגא דבית דין סמכינן והם היו נוהגין קודם חורבן לעשות שני ימים קודש מחמת התקנה שלא יהיו מקבלין עדות החדש אלא עד המנחה ואז היה יום שני עיקר וממנו מונין המועדות, ואם כן גם לאחר החורבן נמי הוה כמו קודם חורבן.

הרא"ש (עירובין ג, י) חזר בקצרה על כך:

ויום טוב שני של ראש השנה, אף על גב דקי"ל (ביצה ד ע"ב) "נולדה בזה אסורה בזה" דקדושה אחת היא, אפילו הכי יש אומרים שיש לומר זמן. שאם לא באו עדים ביום ראשון עד מנחה ולמעלה נמצא שיום שני עיקר.

---

3 בירושלמי (עירובין ג, ט) נאמר שמוסכם על חכמים ורבי יהודה ש"שני ימים טובים של ראש השנה מתקנת נביאים ראשונים".

הרא"ש (ראש השנה שם) כתב עוד שכך כתב גם הרשב"ם בתשובה בשם רש"י סבו (שו"ת רש"י, סי' קטז). אכן כך כתוב שם, אך בתשובה שאחריה (סי' קיז) כתב הרשב"ם:

> עוד מצאתי תשובה אחרת בשמו שחזר בו ופסק שלא לברך זמן ביום טוב שני כלל. וזה נוסח לשונו: "אומרין זמן ביום שני של ראש השנה. כי יש שהיו אומרים שאין לאומרו משום דקדושה אחד הן לענין ביצה. ולאו מילתא היא, אלא ודאי צריך לאומרו.
> ועתה נראה לי, שאין צריך לומר זמן אלא ביום ראשון בלבד ככל ימים טובים".

לא נזכר בתשובה זו של הרשב"ם מדוע רש"י חזר בו. הרא"ש ציין דעות נוספות בעניין, וכתב בשם המהר"ם מרוטנבורג שביום השני יש ליטול פרי חדש ביום השני בעת הקידוש ולכוון עליו בברכת שהחיינו, וכך לצאת ידי חובת כל הדעות.

הרב יוסף קארו (שולחן ערוך, אורח חיים סי' תר, ב) פסק:

> בקידוש ליל שני או מניח פרי חדש ואומר שהחיינו; ואם אין מצוי פרי חדש, עם כל זה יאמר שהחיינו.

האפשרות הראשונה שהזכיר הרב יוסף קארו לברך שהחיינו כשפרי חדש מונח על השולחן, היא כדעת הרא"ש על פי הצעת המהר"ם מרוטנבורג, והאפשרות השנייה לברך כשאין פרי חדש מונח על השולחן, היא כדעת הרמב"ם.[4] הרמ"א (שם) הסכים עם הרב יוסף קארו, והוסיף שבמקום פרי חדש ניתן לברך על בגד חדש.

ב. ברכת שהחיינו על תקיעת שופר

1. ברכת שהחיינו על מצוות

בתוספתא (ברכות ו, יד-טו) נאמר:

> העושה כל המצות צריך לברך. העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה. נכנס לישב בה אומר: ברוך לישב בסוכה. ומשברך עליה יום ראשון שוב לא יברך.
> העושה לולב לעצמו אומר: ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה... העושה ציצית לעצמו אומר: ברוך שהחיינו... העושה תפלין לעצמו אומר: ברוך שהחיינו...

המכנה המשותף של המצוות הללו הוא שמברכים שהחיינו בעת שמכינים את מכשיר המצווה. גם את השופר עצמו יש להכין לאחר שחותכים אותו מראש האיל או בעל חיים אחר שקרנו כשרה למצווה, אך לא נזכר בתוספתא שמברכים שהחיינו על הכנת שופר. נראה שבתוספתא נזכרו רק דוגמאות ויש לברך שהחיינו גם על הכנת שופר.

בירושלמי (סוכה א, ב [ברכות ט, ג; סוכה ג, ד]) נאמר כך:

> העושה סוכה לעצמו. מהו אומר? "באקב"ו לעשות סוכה".
> לאחר "לעשות סוכה לשמו".
> נכנס ליישב בה אומר: "ברוך אקב"ו לישב בסוכה".
> משהוא מברך עליה בלילי יום טוב הראשון אינו צריך לברך עליה עוד מעתה.
> חנין בר בא בשם רב: וזמן.
> מכיון שחשיכה מהו שיהא צריך להזכיר זמן?
> רב הושעיה אמר: צריך להזכיר זמן.

---

4 הרב משה רבקש (באר הגולה שם ס"ק ג) כתב שהאפשרות השנייה היא דעת רש"י ורשב"ם, אך כאמור בשו"ת רש"י (סי' קיז) נאמר שרש"י חזר בו.

רבי אילא אמר: צריך להזכיר זמן.
ר' זבידה אמר: צריך להזכיר זמן.
ר' חייא בר אדא עביד לה שמועה.
ר' זעירה ר' יצחק בר נחמן בשם ר' הושעיה רבי יודה בר פזי בשם רבי חמה אבוי דרבי אושעיה: מכיון שחשיכה צריך להזכיר זמן.[5]

עד דברי חנין בר בא זו מובאה מתוספתא, אך היא שונה מנוסח התוספתא שצוינה לעיל. "העושה סוכה לעצמו" – לפי התוספתא מברך שהחיינו, ולפי הירושלמי מברך "לעשות סוכה". מאחר שלפי הנוסח שבירושלמי לא נזכרה ברכת שהחיינו, אמרו כמה אמוראים שבעת כניסת החג יש לברך שהחיינו.

התוספתא הובאה בבבלי (פסחים ז ע"ב; סוכה מו ע"א; מנחות מב ע"א), ובגמרא (סוכה שם) נאמר: "אמר רב אשי: חזינא ליה לרב כהנא דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא". את הברכות, ובהן גם ברכת שהחיינו, היו מברכים על כוס הקידוש כשנכנסים לסוכה ומברכים "לישב בסוכה". כך נהוג גם בליל הסדר, שמברכים שהחיינו על כוס הקידוש, ומכוונים גם על אכילת המצה, ובזמן המקדש – גם על קרבן פסח.

מדוע אין מכוונים בברכת שהחיינו בליל ראש השנה גם על מצוות השופר שיקיימו ביום, ובליל חג סוכות גם על מצוות ארבעת המינים שיקיימו ביום? הריטב"א (ראש השנה לד ע"א) הסביר:

> ואומר זמן על תקיעת השופר משום מצותו, ואינו יוצא בשל קידוש שהוא לחובת היום, כי ב' ענינים חלוקים. וזה זמן מצותו בלילה וזה זמנו ביום, וכעין שאומר על הלולב כמו שכתוב (סוכה מו ע"א).

הרב יעקב עטלינגר (ערוך לנר, סוכה שם) הרחיב עוד:

> דפטור שהחיינו במצוות הבאים מחמת החג ע"י ברכת החג לא שייך אלא במצוות שחלים מיד בכניסת החג דשייך בזה "והגיענו לזמן הזה" לקיים כל המצות התלויים בזמן הזה, וזה שייך גבי פסח, מצה, וסוכה, שחלים מיד בעת כניסת החג. אבל לולב ושופר שלא חלים עד בוקר של יום טוב לא נפטרו בברכת שהחיינו של החג, כיון שחלים בזמן אחר מאוחר להחג. אם כן שייך שהחיינו לעצמו ליתן הודאה להקב"ה שהגיע לזמן חיוב מצוה זו.

יוצא אפוא כך: על סוכה, קרבן פסח ומצה מברכים שהחיינו במסגרת הקידוש בליל החג כי זה הזמן שבו מקיימים המצוות הללו, ועל שופר וארבעת המינים מברכים ביום החג בעת שמקיימים את המצווה.

2. רמב"ם, טור ושולחן ערוך: מברכים ביום הראשון ולא ביום השני

הרמב"ם (הל' ברכות יא, ט) כתב כללים על אילו מצוות מברכים שהחיינו:

> [א] כל מצוה שהיא מזמן לזמן, כגון: שופר, וסוכה, ולולב, ומקרא מגילה, ונר חנוכה.
> [ב] וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו, כגון: ציצית, ותפילין, ומזוזה, ומעקה.
> [ג] וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון: מילת בנו, ופדיון הבן.
> מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו.

---

5 על ברכה בעת עשיית מכשירי המצווה ובעת קיום המצווה ראה בהרחבה בספרי: "העושה סוכה מברך", באר יהודה – סוכה, עמ' 415-428.

ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייה, מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן, וכן כל כיוצא בהן.[6]

מדברי הרמב"ם משמע שיש לברך שהחיינו בעת שאדם עושה – מכין את המצווה, ואם לא בירך בעת הכנת המצווה – עליו לברך בעת שמקיים את המצווה.[7]

בנוגע לשופר, הרמב"ם (הל' שופר ג, י) תיאר את סדר התפילה בציבור בראש השנה כפי שנהוג:

המנהג הפשוט בסדר התקיעות של ראש השנה בצבור כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומחזירין הספר למקומו יושבין כל העם ואחד עומד ומברך "ברוך אתה ה' א־להינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמוע קול שופר" וכל העם עונין אמן, וחוזר ומברך שהחיינו וכל העם עונין אחריו אמן.[8]

המנהג המקובל הוא לברך שהחיינו בעת קיום המצווה ולא בעת שמכינים את השופר. הרמב"ם לא פירט בדבריו אם יש לברך שהחיינו כשתוקעים בשופר גם ביום בשני. הרב מאיר הכהן מרוטנבורג (הגהות מיימוניות שם אות ז) כתב שלפי הרמב"ם יש לברך שהחיינו בעת תקיעת שופר גם ביום השני של ראש השנה. לפיו גם החולקים והסוברים שבקידוש מברכים רק ביום הראשון, "אבל בתקיעה מודו דהיום אין יוצאין בתקיעה של אתמול, ולא אמרינן יומא אריכתא הוא".

אך נראה שהרמב"ם לא סבר כך. כאמור, הרמב"ם (הל' ברכות יא, ט) כתב שעל מצוות שהן "מזמן לזמן" – זמן קבוע פעם בשנה, מברכים שהחיינו. וכוונתו היא שבפעם הראשונה שמקיימים את המצווה מברכים שהחיינו. הדוגמה הראשונה היא "כגון שופר". מאחר שביום הראשון של ראש השנה כבר ברכו שהחיינו על השופר, אזי אין לברך ביום השני, כשם שבחג סוכות מברכים על סוכה ולולב בפעם הראשונה שמקיימים את המצווה, ואין מברכים בשאר הימים. כך כתב הריטב"א (ראש השנה לד ע"א):

ונהגו במקצת המקומות לאומרו גם על השופר ביום שני, כשם שכופלין אותו בליל שני לקדושת היום, ואינו נכון. שהרי לענין זמן של מצוה כל שאמרו פעם אחת יצא, כשם שאמרו בעשה סוכה ולולב שאומר זמן בשעת עשייה עליהם ושוב אינו אומר עליהם בשעת מצותן כדאיתא פ' לולב [סוכה מו ע"א], וכדאי הוא זמן שאמר ביום ראשון על השופר שיפטרנו כזמן שאומר על הלולב בחול בשעת עשיה, כנ"ל. ואעפ"כ אין מבטלין מנהג בדבר.

---

6 מדברי הרמב"ם משמע שברכת שהחיינו על עשיית הסוכה תפטור מברכה בעת קיום המצווה, אך היא לא תפטור את הברכה על היום. אלו הן שתי ברכות שונות: ברכה על היום וברכה על המצווה. אמנם כשמקיימים מצווה כמו סוכה או מצה, בברכת שהחיינו על המועד אפשר לכוון על שתיהן בברכה אחת (לקמן הערה 8). מדברי התוספות (סוכה מו ע"א ד"ה נכנס) משמע שאם אדם בירך שהחיינו בעת שהכין את הסוכה, הוא יהיה פטור מברכת שהחיינו גם על היום כשיגיע החג, הנימוק הוא: "ושמא כיון דסוכה מחמת חג קאתיא, סברא הוא דזמן דידה אף על פי שבירך בחול פטור הוא אף בחג, דזמן כי קא אתי מחמת מועד קאתי אפילו בלא יום טוב". אחרונים עסקו בהבנת דברי התוספות הללו. מכל מקום, כאמור לעיל, הרמב"ם לא סבר כתוספות.

7 הרמב"ם חזר על שלוש הקבוצות הללו גם בתשובה (שו"ת הרמב"ם, סי' קמא). שם משמע שהרמב"ם מתייחס לברכה בעת שמקיימים את המצוות הללו, ולא בעת שמכינים אותן.

8 בנוגע למצוות האחרות שציין הרמב"ם: א. סוכה – הרמב"ם (הל' סוכה ו, יב) כתב שבליל יום טוב ראשון מברך על הסוכה ואחר כך על הזמן "ומסדר כל הברכות על הכוס". הגהות מיימוניות (שם אות ש) כתב שהמקור הוא דברי רב אשי על הנהגתו של רב כהנא (סוכה מו ע"א); ב. לולב – הרמב"ם לא הזכיר שמברכים שהחיינו כשכתב על ברכת לולב (הל' סוכה ז, ו). נראה שהסתמך רק על מה שכתב בהלכות ברכות; ג. מקרא מגילה – הרמב"ם (הל' מגילה א, ג) כתב שמברכים שהחיינו כשקוראים את המגילה בלילה, ואין מברכים שהחיינו כשקוראים את המגילה ביום; ד. נר חנוכה – הרמב"ם (הל' חנוכה ג, ד) כתב שמברכים כשמדליקים נר ראשון של חנוכה; ה. מצה וקרבן פסח – הרמב"ם (הל' ברכות שם) לא הזכיר ברכת שהחיינו על מצה וקרבן פסח. הרמב"ם (הל' חמץ ומצה ח, א) כתב שמברכים שהחיינו במסגרת הקידוש על כוס ראשון (הל' חמץ ומצה ח, א) ומשמע שהברכה היא על היום. כשהרמב"ם כתב על הברכות שמברכים על אכילת המצה ועל אכילת קרבן הפסח (שם ו-ז) הוא לא כתב שמברכים שהחיינו. ייתכן שברכת שהחיינו במסגרת הקידוש היא גם על המצוות שמקיימים בלילה זה, וכמו בליל חג סוכות.

> ולענין קדוש היום בהא מודינא שאומר זמן גם בליל שני על קדושת היום, שלא אמרו על שני ימים טובים של ראש השנה שהן קדושה אחת וכיומא אריכתא אלא להחמיר בקדושת השני לענין ביצה וכיוצא בו, לפי שפעמים שיום שני היה עיקר אף בירושלים אם באו עדים מן המנחה ולמעלה. וכיון שכן אף עכשיו דידעינן בקביעא דירחא, יש להחמיר בשני כמו בראשון ולדון אותו כאילו אינו ספק ולומר בו זמן. וכן דעת רבותי נר"ו, וכן כתב הרב בעל העיטור (נר"ו) ושלא כדעת רז"ל (עי' רא"ש).

נראה שהסברו של הריטב"א תואם לדברי הרמב"ם, שהרי גם הרמב"ם כתב שבקידוש יש לברך שהחיינו בשני הימים, אך לא כן בנוגע לתקיעת שופר. אמנם הריטב"א כתב בסוף דבריו שאין לבטל מנהג זה, ומכאן שיש לברך שהחיינו על תקיעת שופר גם ביום השני, אם כי הוא לא נימק מדוע אין לבטל מנהג זה. מכל מקום לפי הרמב"ם אין מברכים שהחיינו בתקיעת שופר ביום השני.[9]

נראה להוכיח שכך אכן סבר הרמב"ם ויש לברך ברכת שהחיינו על השופר רק ביום הראשון ולא ביום השני, מדבריו בנוגע לברכת שהחיינו על מקרא מגילה ביום הפורים. הרמב"ם (הל' מגילה א, ג) כתב שמברכים שהחיינו כשקוראים את המגילה בלילה, ובנוגע לברכת שהחיינו ביום הפורים כתב הרמב"ם באופן ברור: "וביום אינו חוזר ומברך שהחיינו".[10] הגר"א (שולחן ערוך אורח חיים סי' תרצב, א) נימק:

> אף על גב דעיקר זמנה ביום... מ"מ כיון שבירך בלילה, יצא. דלא גרע מאם בירך אסוכה ולולב בשעת עשייה. וכן לכתחילה יש לברך בלילה, ומשבירך בלילה אינו מברך ביום, כמו בסוכה.

כאמור לעיל, אם אדם בירך שהחיינו בעת שהכין את הסוכה או הלולב, הוא אינו מברך עוד שהחיינו על המצווה. אשר על כן, מאחר שבירך פעם אחת על המגילה כשקרא אותה בלילה, אין מברכים פעם נוספת ביום.

רבנו יעקב בן הרא"ש (טור, אורח חיים סי' תקפה) והרב יוסף קארו (שולחן ערוך שם ב) כתבו שיש לברך שהחיינו כשתוקעים בשופר. בנוגע לברכת שהחיינו ביום השני כתב רבנו יעקב בן הרא"ש (טור שם סי' תר):

> ונ"ל שאם חל יום ראשון בשבת, דלכולי עלמא יש לומר זמן בשופר ביום שני, כיון שלא תקעו בראשון.

לפיו, כאשר יום הראשון של ראש השנה חל בשבת, מוסכם על הכול שמברכים שהחיינו ביום השני של ראש השנה, כי זו הפעם הראשונה שמקיימים מצוות שופר. אך משמע שכאשר היום הראשון של ראש השנה חל ביום חול, אין מוסכם על הכול שמברכים שהחיינו ביום השני.

הרב יוסף קארו (שולחן ערוך שם ג) פסק גם כן כדברי הטור אך בצורה מוחלטת יותר:

> אם חל יום ראשון בשבת, אומרים שהחיינו בשופר ביום שני.

בדבריו בבית יוסף (שם) כתב על דברי הטור: "פשוט הוא". הרב יחיאל מיכל אפשטיין (ערוך השולחן אורח חיים סי' תר, ד) כתב על דברי הרב יוסף קארו:

> והבית יוסף בקידוש פסק לברך שהחיינו ולא בתקיעות רק כשחל יום ראשון בשבת. והוא תימא מאי שנא שופר מקידוש? ועיין בית יוסף, וצריך עיון.

---

9 הרב יוסף קאפח (רמב"ם הל' שבת כט, כג; הל' שופר ג, י) ציין לדברי הגהות מיימוניות הללו, אך כתב שמנהג יהודי תימן הוא שאין מברכים על השופר ביום השני של ראש השנה. כך כתבו גם: הרב דוד משרקי (שתילי זיתים, סי' תר ס"ק ז); הרב יוסף צוברי (סידור כנסת הגדולה, בפירושו אמת ויציב, חלק ג עמ' רלט – מנהג השאמי); הרב יצחק רצאבי (שו"ע המקוצר, ג, סי' קי סעיף כא – מנהג הבלדי). תודה לידידי הרב עתניאל מנצור שהפנה אותי לדברי רבנים מפוסקי תימן.

10 זאת בניגוד לדברי ר"י (מגילה ד ע"א תוד"ה חייב) ור"ת (רא"ש מגילה א, ו). על מחלוקת ראשונים זו ראה בהרחבה בספרי: "ברכות המגילה ושהחיינו בלילה וביום", חגי יהודה וישראל, עמ' 300-312.

נראה להסביר את ההבדל על בסיס דברי הריטב"א שציינו לעיל. כאמור הרמב"ם (הל' ברכות יא, ט) הגדיר על אילו מצוות מברכים שהחיינו: [א] על מצווה שמקיימים מ"זמן לזמן" – פעם בשנה בקביעות; [ב] מצווה שהיא קניין לאדם; [ג] מצווה שמקיימים אותה פעם בכמה זמן. המכנה המשותף של המצוות שהן "מזמן לזמן" הוא [א] קביעות, וכן [ג] שלא בקביעות, שמברכים עליהן שהחיינו כשמקיימים את המצווה באותה פעם רחוקה. משמעות ברכת שהחיינו בהקשר זה היא: "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" – לקיים מצווה פלונית, כגון: שופר, לולב, פדיון הבן וכד'. נושא הברכה הוא המצווה הייחודית שמקיימים ביום זה. בעוד שמשמעות ברכת שהחיינו על הימים הטובים היא "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" – ליום טוב עצמו. היום השני של ראש השנה הוא מצב מיוחד. חכמים החמירו וקבעו לעשות יומיים ראש השנה והגדירו את היומיים הללו כ"יומא אריכתא", ועל כן יש מקום לברך גם על היום השני.

3. רמ"א: מברכים ביום הראשון וביום השני

כאמור לעיל, הרמ"א הסכים עם דברי הרב יוסף קארו שמברכים שהחיינו בלילה השני, ועל ההצעה להניח פרי חדש ולכוון עליו בברכה בשל הספק כתב שאפשר גם ללבוש בגד חדש ולכוון עליו. בנוגע לברכת שהחיינו על השופר ביום השני כתב הרמ"א (דרכי משה הקצר, טור, אורח חיים סי' תר):

> אנו נוהגין לברך זמן על השופר שני ימים. ועל הקידוש מחזירין אחר פרי חדש. מיהו אם אין להם פרי חדש מברכין זמן בלאו הכי, וכן כתב האגור דכן נוהגין בעלי הנפש שבאשכנז. ובית יוסף כתב מנהג אחר, ומה שאנו נוהגין כתבתי.

"ובית יוסף כתב מנהג אחר" – כוונתו בנוגע לברכה על תקיעת שופר ביום השני, שלפי הרב יוסף קארו אין מברכים שהחיינו. כך כתב הרמ"א (שולחן ערוך שם ג) בעקבות דברי הרב יוסף קארו שמברכים שהחיינו על שופר רק כשהיום הראשון היה בשבת:

> הגה: ויש אומרים לאומרו אפילו אם חל יום ראשון בחול, וכן המנהג במדינות אלו (הגהות מיימוני הלכות שופר).

על דברי הרמ"א הללו כתב הרב אברהם גומבינר (מגן אברהם שם ס"ק ג): "וטוב ללבוש בגד חדש בשופר", וכפי שכתבו הרא"ש והטור בשם הרב מאיר הכהן מרוטנבורג בנוגע לקידוש ביום השני, וכפי שכתב זאת השולחן ערוך והרמ"א הסכים עמו.

הרמ"א כתב שמקור דבריו בהגהות מיימוניות (הל' שופר ג, י, אות ז). כך אכן כתב ההגהות מיימוניות בעקבות הרמב"ם שם:

> ולא חילק בין ראשון לשני. וכן בספר התרומה. וכן נמצא בתשובת רשב"ם גם בשם זקנו רש"י, וכן כתב רבינו שמחה. ואפילו החולקים על רש"י היינו דוקא בקדוש, אבל בתקיעה מודו דהיום אין יוצאין בתקיעה של אתמול, ולא אמרינן יומא אריכתא הוא, וה"ה נמי בברכת תקיעה. וכן הנהיג מהר"ם ז"ל. ודלא כראבי"ה ושאר גאונים שפסקו שאין אומרים זמן בשני אלא כשחל יומא קמא בשבתא, כדלעיל בפרק כ"ט מהלכות שבת, ע"כ.

"ולא חילק בין ראשון לשני" – כוונתו לרמב"ם, אך כאמור לפי דברינו הרמב"ם לא סבר כך. גם מה שכתב "וכן נמצא בתשובת רשב"ם גם בשם זקנו רש"י", אכן כך מופיע (שו"ת רש"י סי' קטז), אך אותה תשובה עסקה בברכת שהחיינו בקידוש על היום ולא על מצוות שופר. כמו כן ציינו לעיל שבתשובה שאחריה (סי' קיז) כתב הרשב"ם שרש"י סבו חזר בו אם כי לא הסביר מדוע, וכאמור חזר בו בהקשר לברכת שהחיינו על הקידוש ביום השני.

בנוגע לגוף טעמו של הגהות מיימוניות: "ואפילו החולקים על רש"י היינו דוקא בקדוש..." – נראה שכוונתו לומר שלגבי שהחיינו על היום יש לומר ששני הימים של ראש השנה הם "יומא אריכתא" ולכן אין לברך פעם נוספת שהחיינו. קדושת הימים הללו היא אחת. אך התקיעות של היום הראשון והתקיעות של היום השני הן שתי חובות נפרדות, ולכן יש לברך שהחיינו גם בתקיעות של היום השני.[11]

מדברי ההגהות מיימוניות יוצא שלהבנתו רש"י והתומכים בעמדתו לא סברו כמו הרמב"ם שעל מצווה שמקיימים "מזמן לזמן" מברכים שהחיינו רק בפעם הראשונה שמקיימים אותה. ברור שאין יוצאים ביום השני בתקיעות של היום הראשון, ובוודאי צריך לברך את ברכת המצוות על התקיעות, אך מדוע לברך ביום השני פעם נוספת ברכת שהחיינו – ברכת השבח, על התקיעה? נראה להסביר את דברי הרמ"א על פי דברי הרב שלמה גאנצפריד (קיצור שולחן ערוך, סי' קכט, כג):

> שני ימים טובים של ראש השנה כיום אחד ארוך הן חשובים וקדושה אחת הן, ולכן נחלקו הפוסקים אם לברך – בליל שני בקידוש, וכן בהדלקת הנרות, וכן בתקיעות של יום שני – שהחיינו או לא, כי יש אומרים כיון דקדושה אחת הן וכבר בירך שהחיינו בראשון אינו צריך לברך עוד בשני.

בהמשך דבריו שם כתב שבשל מחלוקת הפוסקים נוהגים להניח פרי חדש על השולחן או ללבוש בגד חדש, "וכן בעל התוקע ביום השני אם אפשר יש ללבוש בגד חדש".

לדבריו, ברכת שהחיינו על היום השני וברכת שהחיינו על מצוות תקיעת שופר ביום השני נובעות מאותה הסיבה. כיוון שחכמים קבעו לעשות יום טוב נוסף של ראש השנה, הוא כולל בתוכו גם את המצווה המיוחדת שמקיימים ביום זה, וכשם שמברכים ביום הראשון את ברכת המצווה וגם שהחיינו, כך גם ביום השני. לפי הסבר זה, ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" שמברכים בעת שמקיימים מצווה ייחודית של מועד היא על הזמן המיוחד שבו מקיימים המצווה, ולא על המצווה עצמה.[12]

העובדה שכבר בירכו שהחיינו על המצווה, איננה מונעת מלברך שהחיינו פעם נוספת אם יש סיבה לדבר. ציינו לעיל את עמדת בעלי התוספות (מגילה ד ע"א ד"ה חייב) שיש לברך שהחיינו על מקרא מגילה גם ביום פורים, על אף שכבר בירכו שהחיינו על מקרא מגילה בלילה. העובדה שכבר בירכו פעם אחת על המגילה איננה משנה, ואם יש סיבה לברך פעם נוספת – מברכים. התוספות הדגישו בדבריהם שהסיבה שבגללה מברכים שוב שהחיינו על מקרא מגילה ביום היא מפני "דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא... וגם עיקר הסעודה ביממא הוא". אמנם המפגש הראשוני עם מצוות מקרא מגילה הוא בלילה, אבל עיקר המצווה הוא ביום, ולכן מברכים גם ביום. הרמ"א (שולחן ערוך אורח חיים סי' תרצב, א) כתב זאת להלכה:

> הגה: וי"א דאף ביום מברך שהחיינו, וכן נוהגין בכל מדינות אלו.

הרמ"א כתב שיש לברך וש"כן נוהגין בכל מדינות אלו" – באשכנז, וכשם שכתב בנוגע לברכת שהחיינו בתקיעות של היום השני: "וכן המנהג במדינות אלו".

הרא"ש (מגילה א, ו) סבר אף הוא כרבנו תם, וכתב סיבות נוספות על כך שקריאת המגילה ביום היא עיקר המצווה, ובין דבריו כתב שכך הייתה התקנה מעיקרה לברך שהחיינו על מקרא מגילה בלילה וגם ביום:

> ועוד מדאמרינן לקמן (מגילה כא ע"ב): "מאי מברך? מנ"ח [מגילה, נס, שהחיינו]", ולא קאמר בלילה מברך מנ"ח [מגילה, נס, שהחיינו] וביום מ"נ [מגילה, ניסים] כדקאמר גבי חנוכה (שבת כג ע"א) יומא קמא מברך נ"ח [נר, ניסים שהחיינו]. אלמא משמע דמנ"ח מברך ביום ובלילה.

---

11 ראה בדברי הרב יחיאל מיכל שורקין ("בענין ברכת שהחיינו ביום טוב שני של ראש השנה", הררי קדם, א, סי' לא).

12 הסבר זה תואם לדברי התוספות (סוכה מו ע"א ד"ה נכנס – לעיל הערה 6) שכתבו: "דזמן כי קא אתי מחמת מועד קאתי". ברכת הזמן היא על המועד, והברכה על המצווה הייחודית של החג היא בשל המועד.

בגמרא שם נאמר שמברכים על מקרא מגילה שלוש ברכות: על מקרא מגילה, שעשה ניסים, שהחיינו. לא נאמר שכך מברכים רק בלילה בפעם הראשונה שקוראים מגילה, וביום מברכים שתי ברכות. זאת בניגוד למה שאמרה הגמרא בנוגע לנר חנוכה, שבלילה הראשון מברכים שלוש ברכות: להדליק נר [של] חנוכה, שעשה ניסים ושהחיינו, ובשאר הלילות מברכים שתי ברכות: להדליק נר [של] חנוכה, שעשה ניסים.

אם כן, לפי דעה זו ייתכן מצב שמברכים ברכת שהחיינו לא רק בפעם הראשונה שמקיימים את המצווה אלא פעם נוספת. העובדה שבירכו שהחיינו ביום הראשון על השופר, איננה מונעת לברך פעם נוספת ביום השני.

מכיוון שברכת שהחיינו על השופר ביום השני שנויה במחלוקת, כמו הברכה על הקידוש ביום השני של ראש השנה, כתב המגן אברהם ואחריו פוסקים נוספים שטוב שבעל התוקע ילבש בגד חדש, אם כי הרמ"א עצמו לא כתב זאת.[13]

סיכום

שהחיינו על היום – אמוראים בשני התלמודים דנו אם מברכים שהחיינו על ראש השנה, וההלכתא שנפסקה בבבלי היא שמברכים. בנוגע לליל שני של ראש השנה, יש שטענו שאין מברכים שהחיינו כי שני ימי ראש השנה הם "יומא אריכתא" ואין צורך לברך פעמיים שהחיינו. אך מנגד יש שטענו שבכל מקרה יש לברך. למעשה נוהגים לברך, והרב מאיר הכהן מרוטנבורג הציע להניח פרי חדש או ללבוש בגד חדש ולכוון עליו, אך אם אין פרי חדש או בגד חדש, אין זה מעכב ומברכים. משמעות ברכת שהחיינו על הימים הטובים היא "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" – ליום טוב עצמו.

שהחיינו על מצוות שופר – על שופר מברכים ביום הראשון בעת שמקיימים את המצווה. על מצוות שמקיימים בליל החג, כמו סוכה ומצה, מברכים עליהן בליל החג באותה ברכת שהחיינו שמברכים על המועד. מאחר שאת מצוות השופר מקיימים ביום, מברכים שהחיינו בעת שמקיימים המצווה.

לפי הרמב"ם ופוסקים נוספים אין מברכים ביום השני כי מברכים בפעם הראשונה שמקיימים את המצווה, ולא יותר. משמעות ברכת שהחיינו בהקשר זה היא: "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" – לקיים מצווה פלונית, ובראש השנה המצווה הייחודית היא שופר. אך לפי הרמ"א מברכים גם ביום השני, מאחר שלפיו חכמים קבעו לעשות יום טוב נוסף של ראש השנה, וגם את מצוות השופר המיוחדת ליום זה. כשם שמברכים ביום הראשון את ברכת המצווה וגם שהחיינו, כך גם ביום השני. משמעות ברכת שהחיינו בהקשר זה היא "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" – על הזמן שבו מקיימים מצווה ייחודית, אבל הברכה איננה על המצווה עצמה. אין מניעה לברך פעמיים ברכת שהחיינו באותו חג, וכשם שבפורים יש שמברכים שהחיינו על מקרא מגילה גם בלילה וגם ביום, כי עיקר הקריאה היא ביום ויש סיבות נוספות מדוע לברך שהחיינו. אמנם בשל מחלוקות בפוסקים בנוגע לברכת שהחיינו ביום השני, מומלץ שבעל התוקע ילבש בגד חדש ויכוון אליו, אך אין זה מעכב.

---

13 בנוגע לברכת שהחיינו על ארבעת המינים ביום טוב שני של גלויות, ציין רבנו יעקב (טור אורח חיים הלכות לולב סי' תרסב) שיש מחלוקת בראשונים, וכתב בשם אביו הרא"ש (סוכה ד, ב) שאין מברכים ביום השני וציין: "וכן נוהגין באשכנז". גם הרב יוסף קארו (שו"ע שם ב) פסק שאין מברכים שהחיינו. הרמ"א לא השיג על כך. נושאי הכלים של הטור והשו"ע דנו בהבדל בין ברכה על ארבעת המינים ביום טוב שני של גלויות לבין ברכה על שופר ביום טוב שני של ראש השנה.